

Toiduhügieeni, toidujäätmeid ja korduskasutatavate pakenditega seotud terviseprobleeme puudutavate müütide murdmine

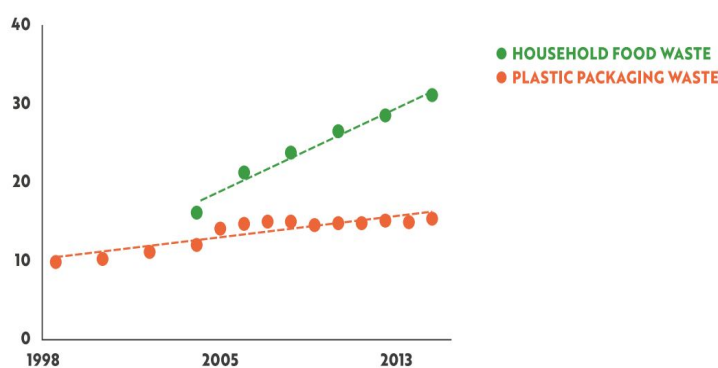
Toitude ja jookide pakendite ning toiduhügieeni, terviseprobleemide ja toidujäätmetega seotud valearusaamu on tööstused levitanud juba mõnda aega. Neid murekohti tõstatati just praegu käimasoleval pakendite ja pakendijäätmete määruse (PPWR) läbivaatusega seotud debatil. Käesolev teabeleht proovibki purustada mõned enimlevinud müütidest.

1. MÜÜT: ÜHEKORDSELT KASUTATAVAD PAKENDID VÄHENDAVALD TOIDUJÄÄTMEID

Pakenditootjad on korduvalt väitnud, et ühekordselt kasutatavad pakendid, väikesed portsjonid ja köögiviljade pakendamine aitab vähendada toidujäätmete hulka. Kuigi osad pakendid aitavad pikendada toodete säilivusaega, muutes näiteks jahutamise mittevajalikuks, leidis hiljutine UNEPi uuring: „**Alati, kui toidu liik seda võimaldab, tuleks toitu müüa pakendamata või siis korduskasutatavas pakendis, kuna see on keskkonna mõistes alati eelistatud ühekordselt kasutatavas pakendis olevale toidule.**“ Autorid soovivad kasutada pakendit peamiselt värskete liha säilitamiseks. [1] Seega – kui pakend parandab toitu kaitstes selle üldist keskkonnamõju, on korduskasutatav pakend eelistatud ühekordselt kasutatavale.

Euroopa Liidu majapidamistes on toidujäätmete ja plastpakendijäätmete hulk suurenenud viimase paari aastakümne jooksul samaaegselt (Joonis 1). [2] Täiendav pakendamine pole seni suutnud vähendada toidujäätmete hulka majapidamistes, kuna osa toidujäätmeid põhjustavast tarbijakäitumisest, näiteks liigostmine, toiduvalmistamine ja toidu hoiustamine, ei sõltu kasutatavast pakendilahendusest. **Osadel juhtudel võib pakend hoopis suurendada toidujäätmete hulka toiduvalmistamise ajal: koorimine ja puhastamine, multipakid ja portsjoni suurus võivad tekitada valmistamise ajal täiendavaid toidujäätmeid.**

FIGURE 1 – HOUSEHOLD FOOD AND PLASTIC PACKAGING WASTE IN THE EU-28 (MILLION TONNES)

Joonis 1 – kodumajapidamiste toidu- ja plastpakendijäätmed EL-i 28 liikmesriigis (miljonit tonni)

Zero Waste Europe'i teabeleht

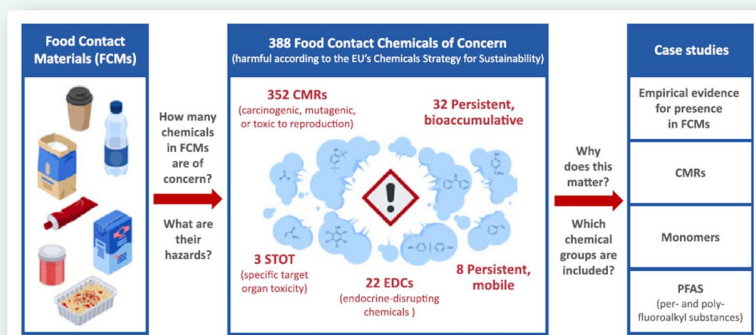
Uuring, mis vaatles plastpakendite olelusringi hindamisi (LCA), leidis, et sageli ei võta need arvesse toidu lühikeste tarneahelate, pakendivabade lahenduste ja korduskasutatavate pakendite positiivseid mõjusid. Paljudel juhtudel täidab pakend peamiselt turunduslikku funktsiooni. [3]

Toidu pakendamine ei suuda vähendada suuri toidujäätmete koguseid Euroopas. Selle asemel tuleb toidujäätmetega tegeleda kogu tarneahela ulatuses, kuna sel on mitmeid mõjureid. Selle asemel, et toitu veelgi rohkem kilesse pakendada, pakume me välja võtta kasutusele siduvad toidujäätmete vähendamise eesmärgid (50% vähem toidukadusid ja -jätmeid aastaks 2030), mis on kooskõlas SDG 12.3-ga. [4] Need peavad sisaldama ka toidujätmeid põllumajandustootja tasandil, millele on praegu vähe tähelepanu pööratud ja mis ei kuulu hetkel ELi toidujätmete mõõtmise metoodikasse. Siduvad eesmärgid stimuleerivad liikmesriike astuma otsustavaid samme toidujäätmete vähendamiseks tarneahela kõigis etappides ning valdkonna liidrid, [5] riigid, nagu Itaalia [6] ning omavalitsused, nagu Milaano [7] ja Kataloonia, [8] on näidanud, et õigete poliitikatega on võimalik jäätmeid vähendada.

2. MÜÜT: ÜHEKORDSELT KASUTATAV PAKEND KAITSEB MEIE TERVIST

Üha rohkem tõendeid näitavad, et paljud plastist, paberist ja kartongist ühekordsed toiduga kokkupuutuvad tooted kujutavad endast otsest ohtu tarbijatele, kuna sisaldavad sadu kahjulikke või potentsiaalselt kahjulikke kemikaale, mis kanduvad toidule üle ja jõuavad lõppeks tarbija organismi. [9] 388 erinevat kemikaali, mis toiduga kokkupuutavas materjalis võivad esineda (joonis 2), on klassifitseeritud ELi kemikaalide – kestlikust toetava strateegia (CSS) alusel enim kahjulikeks kemikaalideks, kuna nad on kantserogeensed, mutageensed, reproduktsiooni suhtes toksilised (CMRid), püsivad ja bioakumuleeruvad ja/või sisesekretsiooni häirivad (EDC) kemikaalid. [10]

ELis läbiviidud inimeste biomonitoringu uuringud on näidanud, et toidupakendid on üheks kõige olulisemaks BPA, ftalaatide jt sisesekretsiooni häirivate kemikaalide kokkupuuteallikaks lastel ja täiskasvanutel ning osutavad kasvavale arvule erinevatele inimeste verest ja kudetest leitud ohtlikele kemikaalidele. [11]

Joonis 2 – kõige kahjulikumad kemikaalid, mida võib toiduga kokkupuutuvates materjalides leida (allikas: SIIN)

Korduv igapäevane kokkupuude selliste kemikaalidega võib anda oma panuse tõsistele inimeste terviseohtudele, nagu viljakuse vähenemine, rasvumine, diabeet ja isegi pikaajalised hormoonkasvajad. Lisaks on sageli alahinnatud übertööteldud plastist, paberist ja kartongist tekkivat ohtu, mis tähendab, et ühekordselt kasutatavate pakendite kasvav übertöötlemine pole Euroopa ja ülemaailmsetele jäätme- ja tervisekriisidele toimiv lahendus. [12] [13]

3. MÜÜT: KORDUSKASUTATAVAD PAKENDID POLE HÜGIEENILISED

Kui teemaks on korduskasutatavate pakendite toiduohutus ja hügieen, ei ole ühekordselt kasutatavate pakendite toetajate väited veltpeidavad. Esiteks reguleerib toiduhügieeni seadusandlus (määrus (EÜ) 852/2004) juba seda praktikat, kuna hõlmab kõiki toiduainetetööstuse hügieeni aspekte. Reguleerimine näeb ette, et korduskasutatavaid pakendeid ja mahuteid (sh mähkimiseks ja pakendamiseks kasutatavaid materjale) tuleb saastumise vältimiseks hoida puhtana ja vajadusel desinfitseerida. Seetõttu peavad nii korduvalt kui ka ühekordselt kasutatavates pakendites toitu müüvad ettevõtted sellistest nõuetest kinni pidama.

Erinevate korduskasutuse, konkreetselt „taastäitmise“ (oma pakendiga kauplusesse tulevad ja seal neid täitvad kliendid), ja „korduskasutussüsteemide“ (pakend kuulub ettevõttele ja sisestatakse süsteemi, mis tegeleb kogu jaotuse, tagastamise, pesemise, kogumise jne logistikaga) [14] mudelite lähem vaatlus võimaldab meil heita kõrvale väited halvast toiduhügieenist. **„Korduskasutussüsteemide“ puhul on olemas pakendite taristu ja tagastuslogistika, mis on üpris industrialiseeritud ja kus kehtivad hügieenistandardid kogu protsessi ulatuses (pakendite jaotus, tagasivõtmine, pesemine ja uuesti täitmine). See on juba laialt levinud liikmesriikide joogisegmendis vee, õlle, mahlade jt puhul. Prantsusmaal on end tõestanud korduskasutatavate toiduainetetööstuse (puu- ja köögiviljad, liha, kala, pagaritooted jms) teise ja kolmanda ringi pakendite suuremahulised tööstusliku pesemise lahendused. [15]**

„Taastäitmise“ mudeli puhul, kus tarbija tuleb enda anumatega kauplusesse, on heaks tavaks hügieenigarantii reeglid ja kaupluste vastutuse välistused. See lisati ka Komisjoni pakendite ja pakendijäätmete määruse läbivaatamise ettepanekusse.

Ja lõpuks **on väga oluline rõhutada, et eksisteerib väga pikaajaline ja märkimisväärne korduskasutatavate pakendite ajalugu, mida on kasutatud mitmeid põlvkondi üle terve maailma piimatoodete, liha, mereandide, puu- ja köögiviljade, vilja jpm toiduainete transportimiseks.** Korduskasutus pole tarbekaupade sektoris seega midagi uut – seda ka laiemalt majutus- ja toiduteenuste sektoris Euroopas. Korduskasutatavate pakendite hügieeni, tervise ja ohutusega seotud küsimused tõusid eriliselt päevakorda COVID-19 ajal. Osadel juhtudel otsustasid (või sunniti) toiduainete jaemüüjad pandeemia perioodil ajutiselt peatada oma klientidele korduskasutuse ja taastäitmise võimalused. Tervisekaitseksperdid aga kinnitasid põhiliste hügieenireeglite rakendamisel korduskasutatavate pakendite ohutust ja seda isegi pandeemia tingimustes. [16]

4. MÜÜT: ÜMBERTÖÖTLEMINE LAHENDAB JÄÄTMEPROBLEEMI

Tänapäeval on tööstuse põhitähelepanu pööratud ümbertöötlemise jaoks pakendite kogumisele ja lahendustele, nagu keemiline ringlussevõtt, mida reklaamitakse tehnoloogilise innovatsioonina, mis võiks võimaldada probleemsete plastide kogumist jäätmevoogudest. Me peame aga tunnistama, et kuigi ümbertöötlemine võib paraneda, on ümbertöötlemisel oma piirid, see ei suuda rahuldada kogu nõudlust ning juhib tähelepanu kõrvale jäätmete vähendamisele, kuna toetab äraviskamiskultuuri ja jätab kokkuvõttes paljud pakenditega seotud jätkusuutlikuse alased väljakutsed lahenduseta.

Zero Waste Europe'i teabeleht

Praegune ressursside kasutamise tase, isegi kui viia ümbertöötlemine ja dekarboniseerumine äärmustesse, ei ole piisav keskkonnaprobleemide lahendamiseks. [17]

Enamik pakendite ümbertöötlemist puudutavat statistikat, mida on võimalik hankida, on ebatäpne, kuna ei kajasta valdkonna tegelikke tingimusi ja on riigiti väga erinev. Enamikel juhtudel puudub jäätmekäitlustaristutel võimekus erinevate pakendivormidega tegeleda. Mida erinevamaid materjale pakendis kasutatakse, seda madalam on ümbertööteldud materjali kvaliteet. Praegu on enamik ühekordselt kasutatavaid pakendeid ELi turul valmistatud erinevatest materjalidest ja/või kihtidest, mida pole võimalik koos ümber töödelda. Ümbertöötlemist piirab täiendavalt mitmete kemikaalide ja toidujääkide olemasolu pakendites. Seejuures ei võta olemasolev ümbertöötlemise statistika arvesse ebasobivat utiliseerimist (prügistamist), kuid lisab juurde pakendid, mis saadetakse EList välja riikidesse, kus tõhusat ja ohutut ümbertöötlemist ja jälgitavust pole võimalik tagada.

Hiljutine komposiitpaberpakendit käsitletud uuring [18] näitas, et paberikomposiidid tekitavad rohkem pakendijäätmeid. Selle uuringu järgi, „vajavad paberikomposiidid sama koguse toodete pakendamiseks 40 protsenti rohkem paberikomposiite. Prognooside kohaselt tekitavad paberikomposiidid aastaks 2025 25 tuhat tonni rohkem jäätmeid“. Samuti näitab see, et „kiudsisu tegelik ümbertöötlemine jääb praegusel hetkel maha teoreetilisest ümbertööteldavusest ning üha suurem komposiitide osakaal põhjustab vanapaberi ümbertöötlemisel probleeme“.

Mis aga puudutab plaste, siis kuigi turul on saadaval umbes 79 erinevat tüüpi plaste, töödeldakse ümber aga kõigest väikest arvu polümeere. Euroopa on saavutanud plasti ümbertöötlemise üldise määra 23%.

Euroopas, kus esimese ümbertöötlemissüsteemi turule jõudmisest on möödunud kümneid aastaid, **töödeldakse ümber kõigest umbes 40% plastpakendeid** ja ülejäänud jõuavad kas prügimägedele või -põletusse. Hinnangute kohaselt on efektiivne ümbertöötlemismäär st **ümbertööteldud plasti asendusmäär või võime asendada esmase plasti tootmisega võrdväärselt plasti on ligikaudu 10%**. Lisaks viiakse kolmandik ümbertöötlemiseks ettenähtud plastpakendeid jätkuvalt väljaspoole ELi territooriumi, kus efektiivset jäätmekäitlust või jälgitavust pole võimalik tagada.

Hinnangute kohaselt läheb 95% plastpakendi materjali väärtusest st 70 kuni 105 miljardit eurot aastas majandusele kaotsi pärast väga lühikest esimest kasutustsüklit. **Selline süsteem ei ole jätkusuutlik.** [19]

Plastic Waste Recycling Figures(2022). Source: [ECOS](#)
Joonis 3 – jäätmete ümbertöötlemise arvnäitajad (2022).
Allikas: ECOS

Plastic demand (2018) in million metric tonnes. Source: [ING](#)

Joonis 4 – Nõudlus plastiku järele (2018) miljonitest tonnides. Allikas: ING

Zero Waste Europe'i teabeleht

Rida viimase aja aruandeid ja uurimusi loevad **maailma suurimate ettevõtete vabatahtlikke lubadusi võidelda plastkriisiga pakendite ümbertöötlemise kaudu luhtunud ettevõtmiseks, kui võrrelda seda pakendite vähendamise ja korduskasutusega.** [20] [21] Ellen MacArthur Foundationi ja ÜRO Keskkonnaprogrammi raport näitas, et ettevõtted kasutavad tegelikult esmast plasti rohkem, kuigi sõnades on pühendunud selle kasutamise vähendamisele. [22] Samuti näitas Deutsche Welle (DW) [23] hiljutine uuriva ajakirjanduse projekt, et kaks kolmandikku Euroopa toidu- ja joogiettevõtete pakenditega seotud lubadustest on kas nurjunud või kõrvale heidetud.

Plasti ümbertöötlemine pole meie loodusressursside ülekasutamisele lihtsalt lahenduseks ega ole efektiivseks meetmeks pakendijäätmete vähendamisel. Samuti praktiliselt puudub võimalus, et me suudaksime koristada kogu oma prügi või ehitada piisava ümbertöötlemistaristu, et saada hakkama materjali kasvava juurdevooluga, kuni me ei ole tegelikult mõelnud välja ja hakanud asju põhimõtteliselt teisiti kasutama. Ümbertöötlemisel on aga täita oluline roll ringi sulgemisel, kui vältimise ja korduskasutuse võimalused, näiteks taastäidetavad pakendid, on oma mõju ammandanud.

KONTAKTANDMED

Dorota Napierska, Mürgivaba tarbimise ja tootmise poliitika ekspert, dorota@zerowasteurope.eu

Theresa Morsen, Jäätmepoliitika ekspert, theresa.morsen@zerowasteurope.eu

Larissa Copello, Tarbimise ja tootmise kampaaniate läbiviija, larissa@zerowasteurope.eu

Toimetaja: Ana Oliveira

Zero Waste Europe on Euroopa kogukondade, kohalike juhtide, ekspertide ja muutuste teostajate võrgustik, mis töötab selle nimel, et meie ühiskonnast jäätmed kaotada. Toetame kestlike süsteemide rakendamist ning inimeste ja ressursside vahelise suhte ümberkujundamist, et kiirendada õiglast üleminekut jäätmeteta majandamisele, mis on nii inimeste kui planeedi hüvanguks.

Zero Waste Europe tunnistab tänulikult Euroopa Liidult saadud rahalist abi. Täielik vastutus käesoleva materjali eest lasub Zero Waste Europe'l. See ei pruugi ilmingimata langeda kokku eelnimetatud rahastaja arvamusega. Rahastaja ei vastuta käesolevas dokumendis sisalduva teabe mistahes kasutamise eest.

zerowasteurope.eu

Toiduhügieeni, toidujäätmeid ja taaskasutatavate pakenditega seotud terviseprobleeme puudutavate müütide kukutamine